

จริต 6 ศาสตร์ในการอ่านใจคน

เขียนโดย ดร. อนุสร จันทพันธ์, ดร.บุญชัย โกศลธนากุล

พระครูพิพัฒนกิจจาทร (เทิดทูน ธมฺมาโม) ¹

บทนำ

จริต 6 ศาสตร์ในการอ่านใจคน ภายใต้แนวคิดที่ว่า “มนุษย์ต่างมีระบบความคิด ระบบการมองโลกที่แตกต่างกัน” คำว่า “จริต” มีการให้ความหมายว่าเป็นความประพฤติ เป็น กิริยาอาการที่แสดงออกมาให้เห็น มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “จริย” “จริยา” หรือ “จรรยา” เป็นความประพฤติที่เกิดจากพื้นเพ และนิสัยใจคอ เมื่อเปรียบเทียบกับคำว่า “จริต” กับคำว่า “จริยา” จึงแปลความหมายในภาพรวมได้ว่า “ความประพฤติปกติ หมายถึง พื้นเพ ของจิต นิสัย ลักษณะความประพฤติที่หนักไปทางใดทางหนึ่งตามสภาพจิตที่เป็นปกติของ บุคคลนั้น ๆ ตัวความประพฤตินั้นเรียกว่า จริยา ที่บุคคลผู้นั้นมีลักษณะนิสัยและความ ประพฤติอย่างนั้นๆ ทั้งนี้ได้แบ่งจริตตามความหมายทางพุทธศาสนาออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ “ราคะจริต โมหะจริต สัทธาจริต วิตะกจริต และพุทธจริต” และโดยธรรมชาติมนุษย์มีจริต ทั้ง 6 เป็นพื้นฐานของจิตใจแต่คนๆ หนึ่งอาจมีจริตมากกว่าหนึ่งจริตอย่างผสมผสานกันได้ แต่ จะมีจริตใดจริตหนึ่งที่เด่นกว่าจริตอื่นๆ อยู่ ซึ่งผู้ใดที่มีจริตอย่างไหนมากกว่าอย่างอื่นก็ เรียกชื่อตามจริตนั้นเช่น “คนราคะจริต คนโหมะจริต คนโทสะจริต คนสัทธาจริต คนวิตะกจริต คน พุทธจริต” ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริตของมนุษย์ซึ่งส่งผลให้เกิดมีจริตที่แตกต่างคือปัจจัยที่เรียก โดยรวมว่าบุคลิภาพ อันส่งผลต่อความสำเร็จในชีวิตไม่ว่าจะด้านใดๆ ปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ “ความสามารถในการทำหน้าที่และมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้อย่างเหมาะสม” เป็นนิยามที่ สรุปรวบยอดในหนังสือเล่มนี้ของผู้วิจารณ์ การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพได้นั้น จะต้อง เข้าใจธรรมชาติของตนเองและผู้อื่นได้เป็นอย่างดี การทราบลักษณะนิสัยพื้นฐานของเราเอง และเพื่อนร่วมงานและลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาว่าเป็นอย่างไร รู้ข้อดีและข้อจำกัดของกัน และกันเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ในบทบาทของแต่ละคน ล้วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน ในองค์กรสังคมและประเทศชาติ การมีความรู้ด้านจริตของมนุษย์นั้นจะช่วยให้เข้าใจธรรมชาติ ของตนเองและผู้อื่นได้อย่างลึกซึ้ง เพราะเป็นบุคลิภาพพื้นฐานตามที่เป็นจริงในปัจจุบัน หนังสือได้ให้แนวคิดรวบยอดไว้ว่า “ภูเขาสามารถถล่มมาเป็นถนน แม่น้ำสามารถเปลี่ยน ทางเดิน แต่นิสัยใจคอคน ยากแท้ที่จะเปลี่ยน”

จริต จึงหมายถึง ประเภทของสภาวะจิตของคนตามธรรมชาติ ความประพฤติ ซึ่งหนักไปทางใดทางหนึ่ง ที่มีประจำอยู่ในจิตใจ จนติดเป็นนิสัย แบ่งออกเป็น 6 ประเภท

¹ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มจร วิทยาเขต นครสวรรค์

จริตที่มีอยู่ในตัวบุคคลนั้นอาจมีจิตครบถ้วนทั้ง 6 จริต เพียงแต่จริตหนึ่งอาจมีอิทธิพลมากจนกระทั่งแสดงออกมานำหน้าจริตอื่น ๆ อาจนำหน้าอยู่เป็นปกติ หรือนำหน้าเพียงบางครั้งบางคราว โดยเฉพาะในขณะที่กำลังตกอยู่ในความประมาท ขาดสติ เพราะถูกอำนาจกิเลสครอบงำไว้ จริตที่ไม่ดีย่อมแสดงออกมาได้ บุคคลจึงต้องได้รับการพัฒนาตนเองเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจ การทำความเข้าใจตนเอง แจ่มแจ้งในตนเอง สามารถบอกได้ว่า มีสิ่งใดที่ดีและไม่ดีอย่างไร ควรแก้ไขปรับปรุงส่วนใด อีกทั้งยังสามารถเข้าใจผู้อื่น การรู้จิตจึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาด้าน เพื่อการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทั้งนี้พบว่ามีกรนำแนวคิดจริต 6 มาใช้ในทางการบริหารเพื่อศึกษาบุคลิกภาพของนักบริหารเพื่อจัดกลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่วางแผน การจัดการองค์กร จัดคนเข้าทำงาน สั่งการ และควบคุม การทำงานให้กิจกรรมขององค์กรดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ที่เรียกว่าจริต 6 ในเชิงบริหาร หนังสือที่เขียนขึ้นด้วยสมมติฐานเกี่ยวกับมนุษย์ 3 ประการ คือ “ไม่เข้าใจตนเองและผู้อื่น การไม่สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้ หลักการเกี่ยวกับจริต 6 หากใครศึกษาให้ละเอียดจะเปลี่ยนแปลงชีวิตและสภาพการณ์รอบข้างได้”

ผู้วิจารณ์เห็นว่าหนังสือได้สื่อให้เห็นประโยชน์ที่สำคัญที่สุดของการรู้จิตคนเป็นประโยชน์ด้านการพัฒนาตนเอง ทั้งในด้านการพัฒนาศักยภาพเพื่อการประกอบอาชีพ และการพัฒนาด้านจิตใจ และอารมณ์ตลอดถึงจิตวิญญาณ คือ ปัญหาที่ต้องอาศัยการฝึกปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับจริต ถึงจะได้ผลดี การ รู้จิตของตน ทำให้เกิดการรับรู้ว่าจะต้องพัฒนาตนเองอย่างไร มีสิ่งใดที่เหมาะสมอยู่แล้ว มีสิ่งใดที่ต้องปรับปรุง เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของตนเอง และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข

หนังสือเล่มนี้ช่วยให้เข้าใจคนที่อยู่รอบตัวได้อย่างชัดเจนในระดับหนึ่ง ที่พูดเช่นนี้เพราะจริต 6 มีมิติที่ลึกซึ้งกว่าเยอะมาก ที่ปรากฏในเล่มเป็นส่วนหนึ่งที่ถูกถ่ายทอดโดยผู้เขียนที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอกทางการทูต และเป็นนักเรียนทุนเป็นเจ้าหน้าที่การทูต ย่อมได้พบเห็นและสัมผัสกับมนุษย์ในหลากหลายเชื้อชาติ ทั้งสองท่านได้ถ่ายทอดออกมาด้วยสำนวนโวหารที่สละสลวยมีกลิ่นอายของศาสนาพุทธศาสนา แสดงถึงการสนใจและติดตามศึกษางานทางวิชาการของพุทธศาสนาหรืออาจเคยได้อบรมบ่มเพาะหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องจึงสามารถถ่ายทอดผลงานทางวิชาการจากพระพุทธศาสนาได้อย่างดีเยี่ยม

อย่างไรก็ตามแนวความคิดเกี่ยวกับประเภทของจิตมนุษย์มีรากฐานมาจากคัมภีร์วิสุทธิมรรค ผู้ประพันธ์เป็นพระชาวลังกาตันฉบับเป็นพระคัมภีร์ที่ได้อธิบายถึงสภาวะจิตของมนุษย์ หรือจิตที่มีอยู่ด้วยกัน 6 ประเภท ได้แก่ "โทสะจริต หรือ สภาวะจิตที่โกรธง่าย โมหะจริต หรือ จิตที่มักอยู่ในสภาวะง่วงนอนซึมเศร้า วิตกจริต หรือสภาวะจิตที่ช่างกังวลสงสัย ฟุ้งซ่านเป็นอารมณ์ ราคะจริต คือสภาวะจิตที่หลงติดในรูปปรสกลื่นเสียง ศรัทธาจริต คือสภาวะ

จิตที่มีความเชื่อถือศรัทธาเป็นหลัก ประการสุดท้าย พุทธิจิต คือ สภาวะจิตที่เน้นการใช้ปัญญาในการหาเหตุ หาผลแก้ปัญหา²

หนังสือเรื่อง “จิต 6 ศาสตร์ในการอ่านใจคน” เป็นหนังสือที่ขายดีที่สุด (The Best Seller) เล่มหนึ่งของประเทศไทย เพราะพิมพ์มาแล้วกว่า 29 ครั้ง พิมพ์ครั้งแรกปี พุทธศักราช 2546 ประมาณ 14 ปี หรือ ประมาณ 1 ทศวรรษมาแล้วที่หนังสือเล่มนี้ถูกพิมพ์ซ้ำแล้ว 29 ครั้ง สำหรับเล่มที่ผู้วิจารณ์นำมาสรุปวิจารณ์นี้เป็นฉบับพิมพ์ครั้งที่ 19 ต้นฉบับของหนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาจำนวน 194 หน้า 8 บท เป็นหนังสือที่มีเค้าเดิมจากหนังสือ “คัมภีร์วิสุทธิมรรค” เขียนโดยพระชาวศรีลังกา นำเนื้อหาสาระมาจากคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการวิเคราะห์จิตมนุษย์ได้อย่างลึกซึ้ง และเคยได้รับการแปลเป็นพากย์ไทยมาแล้ว ในชื่อว่า “วิมุตติมรรค” โดย พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตโต) และคณะจากต้นฉบับของ “พระอุปติสสเถระ” เป็นภาษาอังกฤษของพระเอฮารา และคณะ หนังสือได้ชี้บางประเด็นจากปัญหาต่างๆ ว่ามักจะเกิดจากการที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมไม่ว่าจะระบบใดมักที่จะมองตัวเองว่า “เป็นศูนย์กลางของจักรวาล เป็นผู้พิพากษาที่เที่ยงธรรม รู้แจ้งแทงตลอดในสิ่งที่ถูกต้องทั้งปวง สามารถจับผิดผู้อื่นได้เสมอ” แต่น้อยครั้งที่จะคิดทบทวนเกี่ยวกับตัวเองว่า คืออย่างที่ตัวเองนึกหรือพูดจริงหรือ หรือถ้าคิดก็มักจะคิดว่า ทุกคนน่าจะคิดเหมือนเราทำเหมือนเรา หากไม่ทำตามที่เราคิดหรือคาดหวังไว้แล้วละก็จะรู้สึกไม่สบายใจ การศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องจิต 6 เป็นแนวทางที่จะช่วยให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง รู้จุดอ่อนจุดแข็ง รู้ว่าชอบหรือไม่ชอบอะไร และยังสามารถเปลี่ยนวิถีชีวิต เปลี่ยนภาพ เปลี่ยนชาติ เปลี่ยนตระกูล และเปลี่ยนฐานะของตนเองได้

เนื้อหาโดยย่อแต่ละบท

หนังสือเล่มนี้จะช่วยให้คุณเข้าใจคนที่อยู่รอบตัวได้อย่างชัดเจน เนื่องจากปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมามักจะเกิดจากการที่คนที่มีมองตัวเองว่า เป็นศูนย์กลางของจักรวาล เป็นผู้พิพากษาที่เที่ยงธรรม รู้แจ้งแทงตลอดในสิ่งที่ถูกต้องทั้งปวง สามารถจับผิดผู้อื่นได้เสมอ แต่น้อยครั้งที่จะคิดทบทวนเกี่ยวกับตัวเองว่า คืออย่างที่ตัวเองนึกหรือพูดจริงหรือ หรือถ้าคิดก็มักจะคิดว่า ทุกคนน่าจะคิดเหมือนเราทำเหมือนเรา หากไม่ทำตามที่เราคิดหรือคาดหวังไว้แล้วละก็จะรู้สึกไม่สบายใจ บางคนอาจจะตีโพยตีพายหรือไม่ก็มโนงว่าเกิดอะไรขึ้นทำไมสถานการณ์จึงออกมาเช่นนั้น ดังนั้น การรู้เรื่องจิต 6 เป็นหนทางเดียวเท่านั้นที่จะช่วยให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง รู้จุดอ่อนจุดแข็ง รู้ว่าชอบหรือไม่ชอบอะไร รู้แล้วจึงสามารถเปลี่ยนวิถีชีวิต เปลี่ยนภาพ เปลี่ยนชาติ เปลี่ยนตระกูล และเปลี่ยนฐานะของตนเองได้จริงหรือ? รวมพิสูจน์พร้อมกันในเล่ม

จุดเด่นของหนังสือ

² ชุม. (ไทย) 29/156/430, ชุ.จุ. (ไทย) 30/85/304.

ผู้เขียนได้เสนอประเด็นเกี่ยวกับจริตว่า คือ ลักษณะนิสัยพื้นฐานที่ประพัตติปฏิบัติ เป็นพฤติกรรมตามสภาพของจิตใจอัน เป็นปกติของบุคคลนั้น การที่เราจะทราบว่าใครมีจริตเป็นอย่างไรนั้น เราสามารถ เรียนรู้ได้จากอุปนิสัยของคนคนนั้น อุปนิสัยเกิดขึ้นจากการอบรมหรือจากการเสพคุ้น บ่อยๆจนเกิดเป็นความเคยชิน โดยผ่านทางสิ่งแวดล้อม ครอบครัว และการศึกษา ผักผ่อนต่างๆ ในทางพุทธศาสนาเชื่อว่า เหตุที่คนเรามีจริตแตกต่างกันเกิดจากกรรมในอดีต และสัดส่วนองค์ประกอบของธาตุทั้ง 4 ภายในร่างกายของแต่ละคนที่ประกอบด้วย "ปฐวีธาตุ คือ ธาตุที่มีลักษณะแข็งแข็งแรงภายใน อาโปธาตุ คือ ธาตุที่มีลักษณะเอิบอาบ ภายในตัว เตโชธาตุ คือ ธาตุที่มีลักษณะร้อนภายในตัวและวาโยธาตุ คือ ธาตุที่มีลักษณะพัดผ่นเครื่องตั้งภายในตัว"³

แนวคิดเรื่องจริต 6 ไม่ใช่เรื่องใหม่เพราะในพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธองค์ทรงตรัสเรื่องจริต 6 ที่บอกถึงอุปนิสัยขอบุคคลไว้เป็น 6 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ "ราคะจริต โทสะจริต โมหะจริต วิทกจริต สัทธาจริต และพุทธิจริต"⁴ ทั้งนี้เพราะว่า แต่ละคนจะมีจิตผสมอยู่ทุกแบบ แต่สัดส่วนแตกต่างกันไป และมักจะมีจิตเด่นในสัดส่วนที่สูงอยู่ 1-2 แบบในคนๆ เดียวกัน และเมื่อได้ศึกษาทำความเข้าใจถึงจริตหรืออุปนิสัยต่างๆ แล้ว จะช่วยให้เข้าใจตนเอง และผู้อื่นมากยิ่งขึ้น สามารถพัฒนาปรับปรุงแก้ไขตนเองลดปัญหาความขัดแย้งทางความคิด คำพูด การกระทำของกันและกันได้ การทำหน้าที่กัลยาณมิตร ทั้งการให้สิ่งของ การให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนการให้กำลังใจนั้น จำเป็นจะต้องเข้าใจในจริตหรืออุปนิสัยของแต่ละบุคคลด้วย จึงจะทำให้ การทำหน้าที่กัลยาณมิตรนั้นเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างเต็มที่ เช่น รู้ว่าควรที่จะเลือกหัวข้อธรรมะไปแนะนำถ่ายทอดอย่างไรให้เหมาะสมกับจริตหรืออุปนิสัยของคนคนนั้น

ราคะจริต คนที่มีพฤติกรรมที่เน้นหนักไปทางรักสวยรักงาม ถือเอาความสวยงามเป็นเรื่องใหญ่ บุคคลที่มีราคะจริตมาก โดยทั่วไปจะมีพฤติกรรมที่แสดงถึงลักษณะ 8 ประการ คือ "มีมายา มักโอ้อวด ถือตัว ประสงค์ในทางทุจริต มีความปรารถนามากอยากเป็นใหญ่ ไม่สันโดษ มีแรงจูงใจ และมีความโอ้อ่า" ประเด็นนี้ผู้เขียนทั้งสองท่านได้นำเสนอ ลักษณะ จุดแข็ง จุดอ่อน และแนวทางแก้ไขไว้ได้ว่า คนราคะจริตนั้นมีมาด มีบุคลิกดีนุ่มนวลอ่อนหวาน มีจุดแข็งที่ประณีต อ่อนไหว ละเอียดอ่อน แต่มีจุดอ่อนที่ไม่มีสมาธิ ไม่อาจทำงานใหญ่ได้ เพราะขาดหลักการ และมีความอิจฉาริษยา วิธีแก้คือเจริญเมตตาพรหมวิหารธรรม ประเด็นนี้ผู้เขียนเน้นถึงสังคมมนุษย์ที่เป็นโลกีย์วิสัย คือ สังคมของปุถุชนที่ยังวนเวียนอยู่กับผลประโยชน์ ต้องการใช้แรงแม้ทางพุทธเพื่อวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของมนุษย์เพื่อตนจะได้หาทางดึงเข้ามาเป็นผู้ร่วมงานในฐานะเพื่อนร่วมงานหรือฐานะลูกน้อง แต่ในมิติทางพุทธศาสนาที่แท้จริง หลัก

³ดูรายละเอียดได้ใน ท.ม. (ไทย) 10/278/329; ม.ม. (ไทย) 12/342/350; ม.อ. (ไทย) 14/684-687/437; วิสุทธิ. 2/161.

⁴ช.ม. (ไทย) 29/727/435; ช.จ. (ไทย) 30/492/242; วิสุทธิ. 1/127.

จริตหก เป็นหลักพัฒนานตนเองให้ตนเองรู้วาระจิตและกำหนดแนวปฏิบัติในสอดคล้องกับจริต เพื่อจะได้เข้าถึงความหลุดพ้นโดยไม่มีอุปสรรคใดๆ ขวากัน พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิเทศได้เสนอแนวทางสำหรับผู้ปฏิบัติไว้ว่า "ต้องใช้อสุภะ 10 หรือ กายคตาสติ 10 รวมถึง พรหมวิหารข้ออื่นๆ และกสิณ โดยเฉพาะวรรณกสิณมาปฏิบัติ"

โทสจริต เป็นคนที่มีพฤติกรรมที่เน้นหนักไปในทางโกรธง่าย ฉุนเฉียว ใจร้อน หงุดหงิด บุคคลที่มีโทสจริตมากโดยทั่วไปจะมีพฤติกรรมที่แสดงถึงลักษณะ 6 ประการ คือ "มักโกรธ ผูกโกรธ ลบหลู่คุณท่าน ยกตนเทียมนท่าน ริษยา และตระหนี่" ผู้เขียนได้เสนอว่า มีลักษณะโกรธง่าย คือ อารมณ์ร้อนใจร้อน เผด็จการเจ้าระเบียบ สะอาด ประณีต มีจุดแข็งที่ทำงานอะไรมักอุทิศ ตนทุ่มเท มองกาลไกลวิเคราะห์งานได้ละเอียด แต่มีจิตใจขุ่นมัวหม่นหมอง ขาดความเมตตา จึงเป็นคนขาดบารมี มีข้อเสนอว่าควรสร้างเมตตาบารมีให้มาก ผู้วิจารณ์เห็นด้วย เพราะเจตนาประเภทนี้อยู่มากในสังคม เห็นแก่ตัวและมักฉุนเฉียวเกรี้ยวกราดอาละวาดอย่างไม่เกรงกลัวทั้ง ศีลธรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคม เพื่อความสำเร็จและถึงเป้าหมายคนประเภทนี้ทำได้ ชอบสร้างความสำเร็จจากการเหยียบย่ำคนอื่น หากจะสอนคนเหล่านี้ให้ปฏิบัติกรรมฐานควรเริ่มจาก ผู้ปฏิบัติต้องใช้หลักเมตตาพรหมวิหารมาปฏิบัติ เพราะว่า "พรหมวิหาร 4 เป็นหมวดธรรมซึ่งพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญและเผยแผ่อบรมสั่งสอนในระหว่างการทำเพ็ญบารมีหลายยุคหลายสมัย การเจริญพรหมวิหาร 4 จึงเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล"⁵

โมหจริต เป็นคนที่มีพฤติกรรมที่เน้นหนักไปในทางโง่เขลา ไม่ชอบใช้ปัญญา มีตมด้วยความหลงมกมาย บุคคลที่มีโมหจริตมาก ผู้เขียนเสนอที่ชนะของคนกลุ่มนี้ว่า โดยทั่วไปจะมีพฤติกรรมที่แสดงถึงลักษณะ 6 ประการ คือ "หตหู่และเชื่องซึม เลื่อนลอย รำคาญ ลังเลสงสัย มีมิจฉาจิต และละหุสยยาก" เป็นคนที่ไม่มีความหมายชีวิตที่เด่นชัด ปล่อยไปตามยถากรรม มุมมองนี้ผู้วิจารณ์ขอแย้งว่า จริงแล้วคนประเภทนี้สามารถพัฒนาได้หากใช้ธรรมที่ตรงจุดและผู้ที่จะต้องคนเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการพัฒนา ต้องใช้หลักปฏิบัติแก่เจ้าตัว แก้ไขด้วยการเรียน ไตถาม ฟังธรรม สนทนาธรรมตามกาลหรืออยู่กับครู หรือผู้นำองค์กรคอยกระตุ้นเตือน จะเกิดทักษะและมีการปฏิบัติที่สามารถทำให้งานนั้นสำเร็จ ในมิติพุทธศาสนา มองว่า บุคคลประเภทนี้แหละคือบุคคลที่เหมาะสมในการพัฒนาให้เป็นผู้ตามที่ดี เป็นลูกน้อง ผู้ใต้บังคับบัญชาที่ดีได้ ในภาพรวมหากมีคนประเภทนี้เยอะๆ ในองค์กร นั่นคือความมีเอกภาพส่งผลให้ผู้นำหรือผู้บริหารมีบุคลิกภาพความเป็นผู้นำภาวะผู้นำที่เด่นชัด แต่จุดอ่อนก็มี เพราะจะขาดผู้นำที่มีศักยภาพในการสืบต่องาน เพราะฉะนั้นองค์กรต้องมีการวางแผนสร้างทรัพยากรบุคคลไว้รองรับในการบริหารพัฒนาองค์กรในระยะยาว

วิตกจริต คนที่มีพฤติกรรมที่เน้นหนักไปในทางคิดฟุ้งซ่าน เป็นทุกข์ ร้อนใจ กังวล ลังเลใจ ชอบคิดไปในทางร้ายทางเสีย บุคคลที่มีวิตกจริตมากโดยทั่วไปจะมีพฤติกรรมที่

⁵ดูรายละเอียดได้ใน ม.ม. (ไทย) 13/309/373-381; ที.ม. (ไทย) 10/327/256-257; ที.ม. (ไทย)

แสดงถึงลักษณะ 7 ประการ คือ "พูดมาก ชอบคลุกคลีกับหมู่คณะ เปื้อนหน่วยในการประกอบ บุญกุศล เป็นคนจับจด เป็นคนฟุ้งซ่าน เป็นคนเกียจคร้าน และเป็นคนเจ้าความคิด" จากแนวคิดของผู้เขียนนี้ หากมองในภาพรวมจะพบว่ามีความจำนวนมากที่มีเรื่องให้ตัดสินใจ แต่ไม่กล้าตัดสินใจ ผู้เขียนอาศัยปรากฏการณ์ทางสังคมที่ได้พบเห็นจึงสรุปว่า "พวกจิตกรจิตชอบพูดมาก มองโลกในแง่ร้าย ขาดมนุษยสัมพันธ์ ชอบสอดรู้สอดเห็น ทำงานแบบลั้งเล ขาดความเด็ดขาด ตัดสินใจด้วยตัวเองไม่เป็น ที่มีดีและจุดแข็ง คือ เป็นนักคิดนักวางแผน ละเอียดรอบคอบ ชอบสังเกต เพราะเป็นคนจ้องจับผิดคนอื่น ทุกข์กังวลเพราะมองปัญหาออกแต่หาทางแก้ปัญหาไม่ได้" ในประเด็นผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับแนวทางที่จะพัฒนาคนประเภทนี้ว่า ต้องฝึกสมาธิแบบอานาปานสติ จะได้เกิดอารมณ์ที่สงบและลดความฟุ้งซ่าน โดยหากว่าใช้หลักการแบบวิปัสสนากรรมฐานควรให้ผู้ปฏิบัติจำต้องแก้ด้วยสิ่งที่สะกิดอารมณ์ เช่น "เจริญอานาปานสติ หรือเพ่งกลีณ"⁶

สัทธาจริต คนที่มีพฤติกรรมเน้นหนักไปในทางศรัทธา ซาบซึ้ง น้อมใจ เลื่อมใส โดยง่าย บุคคลที่มีสัทธาจริตมาก โดยทั่วไปจะแสดงพฤติกรรมที่บอกถึงลักษณะ 7 ประการ คือ "บริจาครทรัพย์เป็นนิตย์ มุ่งมั่นทำความดี ชอบฟังเทศน์ฟังธรรม ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นผู้ไม่โอ้อวด เป็นผู้ไม่มีมายา และความเลื่อมใสในฐานะทั้งหลายที่ควรเลื่อมใส" ผู้วิจารณ์เป็นด้วยในประเด็นที่ว่า ผู้คนที่มีจิตแบบนี้ มีลักษณะคิดอะไรเป็นเหตุเป็นผล และมีหลักเกณฑ์ที่ดี ในขณะที่เดียวกันก็พร้อมที่รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น เป็นที่มีแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีค่อนข้างแม่นยำ แต่ขาดการบูรณาการ ผู้วิจารณ์เห็นด้วยจากประสบการณ์จริงในสังคมาภิบาลและปรากฏการณ์จริงที่พบเจอ คนประเภทนี้หุเบโลเล เชื่ออะไรแบบปราศจากเหตุผล ใช้อารมณ์ตัดสินใจ มีความใจแคบ ไม่อาจรับความคิดที่แตกต่าง เสนอสิ่งใดๆ ก็ตามหากมีคนคัดค้านจะแค้นฝังหุ่น หากเป็นผู้นำคนที่เคยค้านหรือเห็นต่างจะถูกกำจัด และที่สำคัญ คนประเภทนี้เมื่อมีอำนาจจะใช้อำนาจเพื่อสนองความคิดตัวเองเป็นหลัก ผู้วิจารณ์เสริมว่า "คนประเภทนี้ ไม่มีภาวะผู้นำ และมีลักษณะจิตใจคับแคบ ไม่มีพลังพอที่จะบริหารงานใดๆ ในองค์กรแบบตึงตูดและยึดเหนี่ยวจิตใจผู้ใต้บังคับบัญชา เพราะคนศรัทธาจริตจะหนักไปทางซาบซึ้ง ซึ่ซ่าน น้อมใจเลื่อมใสโดยง่าย โลเล ขาดความเป็นตัวของตัวเอง เชื่อคนง่าย ลูกน้องจะถูกหักหลังง่าย ซึ่งสามารถพบเห็นได้ในสังคม มนุษย์ประเภทนี้ สร้างความเจริญก็ได้สร้างความเสียหายก็ได้ สุดท้ายแล้วจะเอาตัวรอดคนเดียว ปิดความรับผิดชอบโดยสิ้นเชิงเพื่อให้ตนเองได้ดีมีสุขจะทรยศหักหลังได้ทุกคน"

พุทฺธจริต คนที่มีพฤติกรรมที่เน้นหนักไปในทางใช้ความคิดพิจารณา มักใช้ปัญญาในการไตร่ตรอง ชอบวางแผน บุคคลที่มีพุทฺธจริตมากโดยทั่วไปจะมีพฤติกรรมที่แสดงถึงลักษณะ 7 ประการ คือ "ว่าง่าย มักคบเพื่อนที่ดั่งาม รู้จักประมาณในการกินการอยู่ มีสติรอบคอบ มี

⁶ คุุรยละเอียดได้ใน พ.จ. (ไทย) 30/492/188.

ความพยายามสูง รู้จักใช้เหตุผล และยอมรับความเป็นจริง"⁷ และคนประเภทนี้มีพลังจิตและความคิดที่เข้มแข็ง มีความเสียสละในตัวเองสูง เพื่อส่วนรวม และมีลักษณะความเป็นผู้นำ แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีความเฉื่อยชาที่เป็นลักษณะจุดอ่อน มีความคิดที่จะพัฒนาจิตวิญญาณของตนเอง เมื่อเจออุปสรรคที่รุนแรงจะหมดกำลังใจและถอดใจเปลี่ยนในยอมแพ้ ผู้เขียนได้เสนอลักษณะของคนที่มีพุทธิจริตว่า มีลักษณะเป็นคนมีเหตุผลสูง มองสิ่งต่างได้ทะลุตามความเป็นจริง คนช่างสังเกต ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ ไม่มีความทุกข์ถึงมีกิเลสสถานการณ์ได้ มีลักษณะของคนอึดทนต่ำ เป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน ขอแย้งตรงจุดที่ว่าคนประเภทนี้ไม่มีลักษณะผู้นำ นั้นไม่อาจสรุปได้ว่าจริง เพราะคนที่มีพุทธิจริต มีลักษณะของคนยึดหยุ่นสูง ไม่ยึดติดกับสิ่งที่ตนทำหรือทำแล้วคนคัดค้าน มีนักบริหารหลายท่านในสังคมเป็นอย่างนี้ เมื่อนำเสนอโครงการบางโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมในระยะยาว เมื่อถูกคัดค้านหรือต่อต้านจากกลุ่มผลประโยชน์อย่างหนัก และเหตุการณ์จะลุกลามบานปลาย คนเหล่านี้จะเห็นแก่ส่วนรวมยอมถอยและยอมรับความเจ็บปวดด้วยตนเอง ไม่มีการโทษคนอื่น เสียสละและยอมเจ็บปวดคนเดียว ในสังคมปัจจุบันมักเห็นและเจอคนประเภทนี้อยู่มาก และมักจะเป็นคนที่ได้รับการยกย่องในทุกสถานการณ์

จุดด้อยของหนังสือ

ความจริงแล้ว หนังสือเล่มนี้มีความสมบูรณ์ในตัวเองสูง แต่มีจุดด้อยเกี่ยวกับสำนวนภาษาที่เน้นเพื่อคนรุ่นใหม่จนขาดความเป็นพุทธศาสนาแบบโบราณ เช่น ควรมีลักษณะดังนี้

ราคะจริต หมายถึง พฤติกรรมที่เน้นหนักไปทางรักสวยรักงาม ถือเอาความสวยงามเป็นเรื่องใหญ่ บุคคลที่มีราคะจริตมาก โดยทั่วไปจะมีพฤติกรรมที่แสดงถึงลักษณะ 8 ประการคือ มีมายา มักโอ้อวด ถือตัว ประสงค์ในทางทุจริต มีความปรารถนามากอยากเป็นใหญ่ ไม่สันโดษ มีแรงงอน และมีความโอ้อำ

โทสะจริต หมายถึง พฤติกรรมที่เน้นหนักไปในทางโกรธง่าย ฉุนเฉียว ใจร้อน หงุดหงิด บุคคลที่มีโทสะจริตมากโดยทั่วไปจะมีพฤติกรรมที่แสดงถึงลักษณะ 6 ประการ คือ มักโกรธ ผูกโกรธ ลบหลู่คุณท่าน ยกตนเทียมนท่าน ริษยา และตระหนี่

โมหะจริต หมายถึง พฤติกรรมที่เน้นหนักไปทางโง่เขลา ไม่ชอบใช้ปัญญา มีตม่นด้วยความหลงมกมาย บุคคลที่มีโมหะจริตมาก โดยทั่วไปจะมีพฤติกรรมที่แสดงถึงลักษณะ 6 ประการ คือ หตทุและเชื่องซึม เลื่อนลอย รำคาญ ลังเลสงสัย มีมิจฉาธิฐิ และละทริฐิยาก

⁷ พระอุปัชฌาย์, **วิมุตติมรรค**, พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต) และคณะ, แปลโดยจากต้นฉบับภาษาอังกฤษของพระเอฮาราลและคณะ, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศยาม, 2541), หน้า 57.

สัทธาจริต หมายถึง พฤติกรรมที่เน้นหนักไปในทางศรัทธา ซาบซึ้ง น้อมใจ เลื่อมใสโดยง่าย บุคคลที่มีสัทธาจริตมาก โดยทั่วไปจะแสดงพฤติกรรมที่บอกถึงลักษณะ 7 ประการ คือ บริจาคทรัพย์เป็นนิตย มุ่งมั่นทำความดี ชอบฟังเทศน์ฟังธรรม ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นผู้ไม่โอ้อวด เป็นผู้ไม่มีมายา และความเลื่อมใสในฐานะทั้งหลายที่ควรเลื่อมใส

วิตกจริต หมายถึง พฤติกรรมที่เน้นหนักไปในทางคิดฟุ้งซ่าน เป็นทุกข์ ร้อนใจ กังวล ลังเลใจ ชอบคิดไปในทางร้ายทางเสีย บุคคลที่มีวิตกจริตมากโดยทั่วไปจะมีพฤติกรรมที่แสดงถึงลักษณะ 7 ประการ คือ พุดมาก ชอบคลุกคลีกับหมู่คณะ เบื่อหน่ายในการประกอบบุญกุศล เป็นคนจู้จืด เป็นคนฟุ้งซ่าน เป็นคนเกียจคร้าน และเป็นคนเจ้าความคิด

พุทฺธจริต หมายถึง พฤติกรรมที่เน้นหนักไปในทางใช้ความคิดพิจารณา มักใช้ปัญญาในการไตร่ตรอง ชอบวางแผน บุคคลที่มีพุทฺธจริตมากโดยทั่วไปจะมีพฤติกรรมที่แสดงถึงลักษณะ 7 ประการ คือ ว่าง่าย มักคบเพื่อนที่ดีงาม รู้จักประมาณในการกินการอยู่ มีสติรอบคอบ มีความพยายามสูง รู้จักใช้เหตุผล และยอมรับความเป็นจริง

ข้อวิจารณ์

จริตเป็นนิสัยสามัญของมนุษย์โลก เป็นสังคมที่เห็นคุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ ยิ่งพัฒนาไปเท่าใด จะยิ่งเกิดปัญหาจากการพัฒนาเท่านั้น ยังมีวัตถุนองความต้องการมากเท่าใดยิ่งไม่รู้จักอ้ม ไม่รู้จักพอ คนไทยในยุคโลกาภิวัตน์จึงมีปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นมากมาย เช่น มีพฤติกรรมการแสดงออกที่รุนแรง ขาดเมตตา ทั้งๆ ที่พระพุทธศาสนาสอนว่าเมตตาธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลกทำให้คนไทยยุคใหม่ตกเป็นทาสของประเทศทุนนิยมที่ผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคมาเป็นเหยื่อล่อ ทำให้มนุษย์เกิดกิเลสอยากมีอยากได้สนับสนุนให้เกิดค่านิยมบริโภคผ่านสื่อต่างๆ โดยปราศจากการควบคุมเมื่อเกิดความอยากมี อยากได้ แต่ไม่มีเงินซื้อจะกระทำทุจริตเล็กน้อย ฉกชิงวิ่งราวดังที่เป็นข่าวอยู่เสมอสังคมปัจจุบันจึงไร้ความมีน้ำใจ มนุษย์ชอบหมกมุ่นในกามคุณเป็นที่รวมสิ่งชั่วร้ายทางเพศ สื่อลามกต่างๆ มากมายมีสิ่งมอมเมาในรูปแบบการพนันต่างๆ อีกมาก เสพสิ่งเสพติด เช่น “บุหรี่ยาบยาไอซ์” เมื่อสังคมไทยตกอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมเช่นนี้ จึงหมกมุ่นจนถอนตัวไม่ขึ้น อีกทั้งคนส่วนใหญ่คิดว่าการศึกษาพร้อมทางวัตถุจะทำให้ชีวิตมีความสุข จึงชอบวิ่งตามวัตถุไขว่คว้าหาความบันเทิงชีวิต สิ่งใดที่ยังไม่มีเหมือนคนทั่วไปจะพยายามดิ้นรนหาสิ่งที่มีอยู่แล้วก็ให้มีมากกว่าเดิม ถึงกับกู้หนี้ยืมสินมาซื้อหาที่ถลาถึงขั้นทุจริตคิดมิชอบต่อหน้าที่การงานคนประเภทนี้จะหาความสุขทางใจไม่ได้จนตลอดชีวิต มนุษย์เราแต่ละคนเกิดมาในสถานที่ที่ต่างกัน ลักษณะบุคลิกไม่เหมือนกัน บางคนก็เกิดมามีอาการไม่ครบ 32 เหมือนกับคนอื่น ๆ บางคนก็มีความสุขยากลำบากเหลือเกิน บางคนเกิดมาก็ได้รับแต่ความสุขความ

สบาย ทั้งหมดนี้ ก็เพราะว่ามาจากกรรม คือ การกระทำในอดีตชาติ”⁸ กรรมของคนเราไม่เหมือนกัน แม้แต่เป็นฝาแฝดเกิดมาด้วยกัน หน้าตาแทบจะเป็นคนเดียวกันแต่จิตใจแตกต่างกันจิตใจก็ไม่เหมือนกัน จริตก็ต่างกันพระพุทธเจ้าท่านถึงตรัสว่าจริตของคนมีหลายอย่าง เพื่อให้เห็นกรรมเก่าจะได้ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องกับจริตของตนเองการปฏิบัติธรรมก็เหมือนกับเรากินยาเพื่อรักษาโรค การรักษาโรคต้องกินยาให้ถูกต้องกับโรค โรคในที่นี้เปรียบเสมือนกับจริตมนุษย์นั่นเอง

ประเด็นที่เห็นด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับจริต 6 หากใช้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแล้ว โดยเฉพาะกับการปฏิบัติธรรม อาจารย์ผู้สอนและฝึกจะใช้หลักจริต 6 ให้เหมาะสมกับจริตในตัวของผู้คนแต่ละคนตามแนวทางแห่งพระพุทธองค์ จะทำให้มนุษย์เข้าใจถึงสัจธรรมของชีวิต เข้าใจกฎธรรมชาติ ที่เป็นลักษณะเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ที่ประกอบด้วย รูปธรรมและนามธรรม คำสอนและทางปฏิบัติของพระพุทธองค์ เป็นสัจธรรมของชีวิตที่สอนให้มนุษย์เรียนรู้ชีวิตตามความเป็นจริง เพื่อนำชีวิตไปสู่ความพ้นทุกข์ ด้วยการปฏิบัติธรรม เพื่อกำจัดกิเลส ตัณหา อุปาทานที่มีอยู่ในชั้นสั่นดานของมนุษย์ให้เจือจางลงจนกระทั่งหมดไป เพื่อฝึกจิตให้เข้มแข็ง ให้มีสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด มีดวงตาเห็นธรรม เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ได้อย่างถูกต้องและสามารถนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนนั้นไปเผยแผ่ให้กับบุคคลอื่น และเพื่อพัฒนาจิตให้สะอาด สว่าง สงบ เพื่อการบรรลุมรรคผล ที่เรียกว่า พระนิพพาน ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิตในปัจจุบันและอนาคตสืบไป หนังสือได้ชี้ประเด็นนี้ในหลายที่ ตั้งแต่บทที่หนึ่ง ถึงบทสุดท้าย

จริต 6 ศาสตร์ในการอ่านใจคน เป็นการบูรณาการแนวคิดทางพระพุทธศาสนาจากหนังสือ "วิมุตติมรรค" อันเป็นวรรณคดีบาลีประเภทประกรณพิเศษ ภาคภาษาอังกฤษ ที่ผู้เขียนมีความรู้ทั้งทางภาษาศาสตร์และรัฐศาสตร์การทูต หนังสือต้นฉบับได้อธิบายถึงไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นลักษณะวิมุตติมรรคหรือทางแห่งความหลุดพ้น เป็นคู่มือสำหรับศึกษาและปฏิบัติธรรม ซึ่งแต่งก่อนหนังสือที่มีชื่อคล้ายกัน คือ คัมภีร์วิสุทธิมรรคของพระพุทธโฆสาจารย์ ผู้รจนาวิมุตติมรรคมีชื่อว่า "พระอุปติสสเถระ" ประวัติความเป็นมาของท่านไม่มีหลักฐานยืนยันชัดเจนนักวิชาการหลายท่านสันนิษฐานว่า "พระอรหันต์อุปติสสะ" เป็นชาวลังกาชำนาญพระวินัย และมีชื่อปรากฏอยู่ในคัมภีร์ "ปรีวาร" ของพระวินัยปิฎก มีผลงานแพร่หลายในรัชกาลของพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้ครองราชย์ในลังกา ระหว่าง พุทธศักราช 603- 653 และผู้เขียนเรื่องนี้ ได้บูรณาการแนวคิดต่างของพุทธศาสนาให้เข้ากับหลักการสมัยใหม่ คือ หลักการวิเคราะห์แบบสวาท ที่เน้นถึงจุดจุดแข็งจุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ผู้วิจารณ์เห็นด้วยในประเด็นนี้ แต่เห็นต่างประเด็นที่ผู้เขียนให้น้ำหนักเกี่ยวกับหลักการในพุทธศาสนาว่า

⁸คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นวสาส์นการพิมพ์, 2551), หน้า 179.

ทำไมพระพุทธองค์จึงตรัสเรื่องนี้ และเรื่องนี้มีมีความสำคัญอย่างกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดเวลากว่า 45 ปีในกาเผยแผ่

พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติศาสนกิจแบบรู้เขารู้เราอย่างต่อเนื่อง เหตุใดจึงถูกทำลายและทำร้ายโดยคณะศาสนาพราหมณ์ นี่เป็นประเด็นที่ควรศึกษาต่อไป ผู้วิจารณ์เห็นด้วยในบางประเด็น คือ หน้าที่ 10-15 ที่ชี้ถึงผู้เขียนทั้งสองท่านได้แสดงรายละเอียดของจริตในตัวมนุษย์ไว้อย่างละเอียดพร้อมทั้งแสดงทัศนะแนวทางแก้ไว้อย่างแหลมคม พร้อมจุดอ่อนและจุดแข็ง ลักษณะรู้เขารู้เรา พร้อมแนวทางแก้และพัฒนา แต่ไม่บอกว่าตนเองหากเป็นผู้นำและเจอผู้ได้บังคับบัญชาลักษณะนี้จะควรปรับเปลี่ยนตนเองอย่างไร หรือต้องให้ผู้ได้บังคับบัญชาปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้บังคับบัญชาฝ่ายเดียว ซึ่งหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับจริตหากไม่ได้เกิดเพื่อพัฒนาตนเองของผู้บังคับบัญชาที่ให้ผู้ได้บังคับบัญชา แต่มีไว้เพื่อส่วนรวมทั้งสองฝ่ายต้องบูรณาการเข้าหากัน ประเด็นต่อมา คือ การวิเคราะห์นิสัยคน เราคงปฏิเสธไม่ได้ถึงประเด็นที่ว่า โลกนี้ยิ่งใหญ่และกว้างขวางเกินกว่าคนสามัญจะกำหนดได้ หลักสากล คือ การกำหนดว่า ใครหรือคนประเภทใดที่จะยืนหยัดและดำรงตนอยู่ได้ภายใต้สถานการณ์ที่สลับซับซ้อน หลักจริต 6 เป็นจุดเริ่มต้นการอ่านลักษณะนิสัยคน การพัฒนาและสร้างกระบวนการให้ก้าวหน้าจะต้องมีรูปแบบและวิธีการที่สลับแลซับซ้อนกว่านี้

ประเด็นเสริม คือ ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดการบริหารคนในองค์กรโดยใช้หลักจิต 6 ในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวและฐานในการควบคุมคนและใช้คนให้ถูกกับงานลักษณะงานและลักษณะการบริหาร ซึ่งศาสตร์สมัยใหม่ก็มีอยู่มากในการบริหารจัดการองค์กร เพื่อความก้าวหน้า หากจะจุดจุดแข็งจุดอ่อนของคนของงานก็ต้องใช้แนวคิดทฤษฎีสวอท (SWOT Analysis) เป็นการวิเคราะห์สภาพองค์กร หรือหน่วยงานในปัจจุบัน เพื่อค้นหาคจุดแข็งจุดเด่น จุดด้อย หรือสิ่งที่อาจเป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานสู่สภาพที่ต้องการในอนาคต ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดนี้ไว้ในหน้าที่ 10-15 แล้วอธิบายขยายความหัวข้อธรรมแต่ละข้อ จนครบทั้ง 6 แล้วเสนอประเด็นเสริมตามที่คุณเขียนมองเห็น

อย่างไรก็ตามหลักการสำคัญของ SWOT ที่ผู้เขียนทั้งสองท่านเห็นสอดคล้องกันและนำเสนอไว้ในหน้าที่ 10-05 นั้น คือ การวิเคราะห์ด้วยวิธีการสำรวจองค์กรหรือบุคคลากรในองค์กร จากสภาพการณ์ 2 ด้าน คือ สภาพการณ์ภายในและสภาพการณ์ภายนอก การวิเคราะห์ SWOT จึงเรียกได้ว่าเป็นการวิเคราะห์สภาพการณ์ (Situation Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน เพื่อให้รู้ตนเองคือ "รู้เรา" รู้จักสภาพแวดล้อม คือ "รู้เขา" ตามหลักการบริหารแบบจีนโบราณอย่างชัดเจน และวิเคราะห์โอกาส-อุปสรรค เกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารขององค์กรทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายนอกองค์กร ทั้งสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้วและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต รวมทั้งผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ที่มีต่อองค์กรธุรกิจ และจุดแข็ง จุดอ่อน และความสามารถ ด้านต่างๆ ที่องค์กรมีอยู่ ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์และการดำเนินตามกลยุทธ์ขององค์กร

ระดับองค์กรที่เหมาะสมต่อไป โดยการกำหนดคนเพื่อเป็นผู้ควบคุมกลยุทธ์ภายใต้ทฤษฎีเสริม คือ วงจรคุณภาพของเดมมิง (Deming Cycle) แนวคิดนี้ ดร.วอลท์เตอร์ ชิวฮาร์ต เป็นผู้พัฒนาขึ้นเป็นคนแรกในปี คริสต์ศักราช 1939 และ ดร.เอ็ดวาร์ด เดมมิง เป็นผู้นำมาเผยแพร่ในประเทศไทยญี่ปุ่นเมื่อปี คริสต์ศักราช 1950 จนเป็นที่เผยแพร่หลายในชื่อ วัฏจักรเดมมิง (Deming Cycle) หรือวงจรคุณภาพ หรือ วัฏจักรแห่งการบริหารคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1: การวางแผน (Plan – P)

ขั้นตอนที่ 2: การปฏิบัติตามแผน (Do – D)

ขั้นตอนที่ 3: การตรวจสอบ (Check – C)

ขั้นตอนที่ 4: การปรับปรุง (ACT – A)

ผู้วิจารณ์เห็นด้วยและเห็นต่างดังนี้ว่า เห็นด้วยในประเด็นที่ว่า หลักจิต 6 สามารถรู้ลักษณะนิสัยของเราและผู้อื่น ช่วยให้เราหลุดพ้นวังวนของความสับสนและความเข้าใจผิดทั้งปวงได้ ในประเด็นนี้ ขอเสริมว่า ผู้เขียนได้เสนอจุดดีจุดเด่นจุดด้อยของแต่ละจิต และเสนอแนวทางปรับปรุงแก้ไขพัฒนาสำหรับคนแต่ละจิต โดยไม่ได้เสนอแนวทางสำหรับคนที่มองเห็นและอยู่ในฐานะหัวหน้าผู้บริหารว่า ตนเองเมื่อเป็นผู้ได้บังคับบัญชาเคยเป็นอย่างนี้ และถูกเล่นงานมาสารพัด เมื่อมีโอกาสเป็นนักบริหาร แล้วสามารถพบเห็นคนได้บังคับบัญชาเป็นแบบนี้จะมีแนวทางพัฒนาเขาอย่างไรและจะพัฒนาตนเองอย่างไรหากเจอคนประเภทนั้น โดยที่บริหารจัดการอย่างเหมาะสมและตรงปัญหา เพราะต้องไม่ลืมประเด็นที่ว่า เมื่อเป็นผู้บริหารอยู่เหนือคนอื่น ต้องมีผู้บริหารอยู่เหนือเรา จึงควรมีมุมมองและแนวคิดสำหรับการบูรณาการให้สอดคล้องกัน พร้อมกันนี้ก็เห็นด้วยที่ผู้เขียนทั้งสองท่านได้เสนอประเด็นยึดหยุ่นสำหรับผู้บังคับบัญชาต้องเผชิญกับบุคคลทั้ง 6 จิตและเห็นด้วยในแนวทางของผู้ได้บังคับบัญชาที่เจอกับผู้บริหารแต่ละจิตและมีทางออกได้อย่างเหมาะสม

ประเด็นที่ไม่เห็นด้วย

ผู้วิจารณ์ไม่เห็นด้วยกับประเด็นที่ผู้เขียนเสนอแนวคิดเชิงการบริหารแบบตะวันตก เปรียบเทียบโดยมีการนำหลักธรรมอื่นๆ มาโยงให้เห็น เป็นรูปธรรม ทั้งที่มีหลักธรรม มากมายในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์เสริมกับหลักจิต 6 หลักการบริหารแบบตะวันตก เช่นหลักวงจรคุณภาพของเดมมิง (Deming Cycle) ญี่ปุ่นเมื่อปี คริสต์ศักราช 1950 จนเป็นที่เผยแพร่หลายในชื่อ วัฏจักรเดมมิง (Deming Cycle) หรือ วงจรคุณภาพ หรือ วัฏจักรแห่งการบริหารคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วย 4 (P D C A) หากจะนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาเปรียบกันจะทำให้งานมีคุณค่าและคุณภาพสูงยิ่งในมิติพระพุทธศาสนา เช่น “หลักสังคหวัตถุ 4” จะส่งผลในภาพรวมเป็นอย่างยิ่ง

สรุป

จิต 6 สำหรับหนังสือเรื่อง จิต 6 ศาสตร์ในการอ่านใจคน" เป็นแนวคิดพื้นฐานทางพุทธศาสนาเพื่อใช้เป็นฐานในการปฏิบัติตนและไม่เป็นที่สรุปรวบยอดที่พัฒนาตนเองให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นเพราะมีปัจจัยอื่นๆ ที่ทำให้จิตเหล่านั้นเจือจางเบาบางลง ในทาง

การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาแล้ว หลักจริต 6 สามารถนำมาวิเคราะห์และหาความสัมพันธ์ เพื่อเลือกหาแนวทางในการปฏิบัติธรรมหรือการเจริญกรรมฐานให้เหมาะสมกับจริตของแต่ละบุคคล ดังนี้

- (1) คนราคะจริตเหมาะกับการเจริญสุกและกายคตาสติ
- (2) คนโทสจริต เหมาะกับการเจริญพรหมวิหาร 4 หรืออัปปมัญญา 4 และ

วันณกลิน

- (3) คนโมหจริต เมื่อศึกษาพระธรรมจนเกิดปัญญาแล้ว ให้เจริญมรณสติ และ

จตุธาตวัญฐาน

- (4) คนสัทธาจริต เหมาะกับการเจริญอนุสสติ 6

(5) คนพุทธิจริต หรือญาณจริต เหมาะกับการเจริญกรรมฐานที่เป็นนิมิตแห่งวิปัสสนามีอาการไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

(6) คนวิตกจริต เหมาะกับการเจริญอานาปานสติเป็นหลัก นอกจากนี้ในเรื่องของการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ตามแนวทางสติปัฏฐาน

จากการศึกษาเอกสารอื่นๆ ประกอบ สรุปได้ว่า มีต้นทางจริตและทิฏฐิจริต มีความเชื่อมโยงกับการปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 หมวด มีความหมายสัมพันธ์สอดคล้องกันกับลักษณะของจริต 6 ทำให้สามารถสังเคราะห์จริต ทั้ง 6 ย่อลงและมีแนวคิดดังนี้ ราคะจริต โมหจริตและสัทธาจริต สังเคราะห์ลงในต้นทางจริต มีปัญญามากหรือ ไม่มาก และควรใช้กรรมฐานที่เหมาะสม คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐานและเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ส่วนโทสจริต พุทธจริตและวิตกจริต สังเคราะห์ว่ามีทิฏฐิจิต ปัญญามากหรือไม่มาก มีหลักกรรมฐานที่เหมาะสมคือ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานและธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน สำหรับการปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 ผู้วิจารณ์เห็นว่าเหมาะสมกับคนทุกจริตและทุกประเภท

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เล่มที่ 10 12 14 29 30. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2537.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดนวาสันการพิมพ์, 2551.

พระอุปัชฌาย์. วิมุตติมรรค. พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต) และคณะ. แปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษของพระเอฮาราและคณะ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, 2541.

อนุสร จันทพันธ์, บุญชัย โกศลธนากุล. จริต 6 ศาสตร์ในการอ่านใจคน. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2550.